

leg átvénné a színház ezt az előadást, s segítené a hatásosabb színpadkép megvalósítását – talán a kisteremben alkalmasabb lenne játszani –, akkor színházi életünk egy érdekes vállalkozással gazdagodhatna. Megérné, már azért az öt fiatalért is, akik tehetségük teljes latbavetésével igyekeznek igazi színházi előadással varázsolni a vizsgát. A főszerepet Simon Mihály játssza, egy-két mutáló csuklástól eltekintve éretten, drámai erővel, jó ritmusban, egy-egy jelenetben – mindenekelőtt Vicei Natáliával való első jelenetében – hatásosan, erőteljesen. Az apácából szerelmes nővé váló szerep Viceié, játéka minden eddiginél egységesebb, ígéretesebb, bár láthatóan görcsben van, s félő, hogy ez nemcsak vizsgaláz. Kákonyi változó hitelességgel jeleníti meg az idegbeteg ideggyógyászt, a két kisebb epizódszerep Kovács Etelkának és Giric Attilának jutott, mindketten, főleg Giric, jó benyomást keltettek. Egy lényegében kiegyensúlyozott osztály tagjai jelezték ezzel az előadással, hogy – természetesen kellő pedagógiai érzékkel és gondoskodással – színészetünkben új arcok, új lehetőségek jelentkeztek.

G. L.

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

A MESTER ÉS A TANÍTVÁNYOK

A modern művészet útjai és a müncheni Ažbe-iskola – Nemzeti Galéria, Ljubljana

Úgy tűnik, nemcsak a könyveknek, hanem a festőknek is megvan a maguk sorsa. Anton Ažbenak például az a sors jutott, hogy egyszerre legyen 20. századi művészettörténetünk egyik főszereplője és egyik mellőzött alakja. Ez utóbbin – az előbbieket bemutatása és megindoklása révén – kísérelt meg gyökeresen változtatni az a kiállítás, amelyet a két baráti város, Wiesbaden és Ljubljana rendezett az Ažbe-iskola és a modern képzőművészeti törekvések kialakulása közti összefüggéseket felmutatva.

Anton Ažbe Ljubljana szülőtte, 1884-ben ment Münchenbe, 1895-ben találkozott, majd dolgozott együtt a később Wiesbadenben letelepedett orosz festővel, Alekszej Javlenszkijel. Az a tény, hogy Javlenszkij éppen az NSZK-beli városban lelt otthonra, szolgált apropóul e kiállítás létrejöttéhez, amely Anton Ažbe és iskolája „újrafelfedezésével” a művészettörténet eddig jószerével ismeretlen területét tárta fel, hiszen első ízben mutattak rá a szóban forgó iskola és a modern európai képzőművészet alakulásának összefüggéseire.

Ažbe a müncheni akadémia növendékei, személyes barátai, köztük a legjelentősebb szlovén festőnek tartott Rihard Jakopič unszolására indította el 1891-ben festőtanfolyamát, hogy két hónap múltán a példátlan érdeklődés miatt kérje a magánfestőiskola megnyitását. Az Ažbe-iskola feltárását végző projektum vezetője, dr. Katarina Ambrozić véleménye szerint három, az iskola megnyitásával nagyjából egy időben történő esemény, Hans von Marées retrospektív tárlata, a francia impresszionisták müncheni kiállítás és az immár létjogosultságot nyert szecesszió térhódítása nagyban hozzájárult az

Ažbe-iskola sajátos arculatának kialakításához. De miben is nyilvánul meg a szlovén festő iskolájának sajátos arculata? Mindenekelőtt talán Ažbe hozzáállása a döntő. Ažbe félelmetes szakmai tudással bíró festő volt, akit sorsa, elhivatottsága, tehetsége (?) mégis inkább arra készítetett, hogy elsősorban és mindenekelőtt pedagógus legyen, aki az európai festők tucatját indította el az önálló alkotói pálya beláthatatlan útjain. Tanítványaitól a szakma tökéletes elsajátítását követelte, mondván, ez a további kísérletezés és az individuális fejlődés legbiztosabb alapja és fedezete; ugyanakkor azonban mindenkor a művészi kifejezés szabadságát vallotta, s tanítványai egyéni hajlamait, eltérő stíluseléveléseit a legmesszemenőbben támogatta. Ažbe példás tárgyi tudása birtokában is állandóan készen állt a tovább tanulásra, a művészetben jelentkező újabb történések méltányolására, megérezte a képzőművészet terén hamarosan beálló, nagy változásokat. Iskolája előrejelezte az expresszionizmust, amely legjobb tanítványai, Javlenszkij, Nadežda Petrović, Rihard Jakopič, Ziffer Sándor és mások életművében érlelődött ki. Az avantgárd első lépései voltak ezek, a képzőművészet ezen forradalmának kiteljesedését azonban Ažbe már nem érthette meg, mint ahogy nem követhette nyomon leghíresebb tanítványai, Vaszilij Kandinszkij és Hans Hofmann festői pályáján az absztrakció győzelmét sem. Hallgatói között Európa majd minden országából érkező festők voltak, németek, franciák, oroszok, svédek, finnek, angolok, lengyelek, csehek, szerbek, horvátok és szlovének, s akadt szép számmal magyar is, akik jórészt Székely Bertalan, majd Hollósy Simon ugyancsak müncheni iskolája után keresték fel Ažbét. Tőle kapott további munkájához ösztönzést többek között Ziffer Sándor, Herman Lipót, de ugyancsak Ažbénél tanult egy ideig a szablayi születésű Kálmán Péter s az idősebb Pechán is.

A Wiesbadenben, majd Ljubljánában megrendezett kiállítás anyaga a realizmustól a már avantgárd jelzővel illelhető kolorisztikus expresszionizmusig terjed. A rendezők négy egymást jól kiegészítő részre osztották az anyagot. Az első részt, amely a München 1900 körül körül viseli, azon művészek akotásainak szentelték, akik az Ažbe-tanítványokat mesterük tanítása mellett is feltehetőleg döntően befolyásolták. Dr. Katarina Ambrozić Paul Kleet, Hermann Obristot, Hans Oldet, Adolf Hölzelt, Alfred Kubint, Friedrich Stahlt és másokat sorolt ide. A második rész Anton Ažbe művészetét mutatja be. Festészete is pedagógiai elveit tükrözi: tökéletes mesterségbeli tudással formálta meg mondandóját, s noha a realizmus feltétlen híve volt, néhány alkotásán a felforrósodott színek, a keményebb ecsetkezelés már az expresszionizmust előlegezi. A tárlat harmadik része Anton Ažbét, a mestert, a pedagógust mutatja be tanítványai munkáin keresztül. Ažbe tanítási módszereinek alapelvei kihámozhatók ezekből az alkotásokból csakúgy, mint az Ažbénél tanultak és a müncheni képzőművészeti élet kölcsönhatásának eredményeként kialakuló egyéni vonások. A kiállítás ezen része arról győzhet meg bennünket, hogy rendkívüli festőiskola volt az övé, amelynek rendkívülisége éppen a nyitottságban, a feltörekvő művészeti irányzatok iránti fogékonyságban nyilvánult meg. Noha legfőképp kezdők szárnypróbálgatásairól, iskolamunkákról van szó, legtöbbjük-nél Ažbe hatása mellett jól kivehető már a későbbi irányultság. Habár egy mesterről, egy irányító kézzől van szó, mégis rendkívül sokféle egyéni jegyet fedezhetünk fel ezen a munkákon, amelyek Ažbe szigorú, ám az egyént érvényesülni hagyó pedagógiai módszere mellett már a szuverén alkotói pályákat is sejtetik. Az ekkor készült munkák még erősen a szecesszió hatását tükrözik, ám a színek hangsúlyozása, a kolorisztikus felületmegoldások már az expresszionizmus felé vezető utat jelzik. Mindez, Kandinszkij

szavaival, Ažbét „nagy tanítóvá”, iskoláját pedig a modern képzőművészeti törekvések egyik első otthonává tette.

A tárlat legreprezentatívabb, negyedik része a legjelentősebbnek tartott nyolc Ažbe-tanítvány munkáit mutatja be, azokét, akik pályájuk későbbi szakaszában az avantgárd művészeti irányzatok védelmezőiként vagy éppen művelőiként a modern képzőművészet alakítóivá, fejlődésének részvevőivé váltak hazájukban vagy szélesebb körben is. Noha az alkotásokat a szimbolizmustól a neoimpresszionizmusig, az expresszionizmustól egészen az absztrakt művészetig terjedő irányzatok közé sorolhatjuk – ami ugyancsak az Ažbe-iskolának a stíluscendenciák sokfélesége iránti érzékenységét tanúsítja –, a művészi kifejezőerővel párosuló egyéni irányultság ebben a válogatásban is vitathatatlan. Az Ažbe-kör legjobbjai között vannak olyanok is, mint Kandinszkij, Hofmann, Javlenszkij, akiknek az életműve a modern művészeti törekvések kibontakozásában egyértelmű és megkerülhetetlen. Ez a válogatás voltaképpen a kiállítás legizgalmasabb része, felfedezés a közönség, de talán a művészettörténészek számára is, mert a hírességek mellett néhány eddig méltatlanul elhanyagolt művészt is – mint Ivan Grohar, Antonin Hudeček, Rihard Jakopič, Edward Okun – „felfedez”.

NÁRAY Éva

POLENTTRANSPORT 1981

Joseph Beuys kiállítása Budapesten 1989. március 3–31.

Az idei budapesti képzőművészeti kínálat egyik fő csemegéje kétségtelenül Joseph Beuys, a három évvel ezelőtt elhunyt, legendás híru nyugatnémet alkotó Polentransport 1981 című kiállítása, melynek megrendezését a Budapesti Galéria vállalta. Beuys személyében ugyanis minden bizonnyal századunk második felének egyik legegységesebb alkotóját kell tisztelnünk, aki például a Capital című nyugatnémet gazdasági szaklap közlése szerint a hetvenes évek végétől kezdődően a világ legkeresettebb és legdrágább élő művészenek számított. Következésképpen már csak anyagi okokból sem lehetett a kelet-európai galériák gyakori vendége. Ezen a nehézségen azonban, emberi magatartására és ars poeticájára is jellemző módon, épp Beuys segített. 1981-ben, minden bizonnyal a Szolidaritással való együttérzése jeléül, egy közel ezer műből álló anyagot ajándékozott a Łódzi Muzeum Stukynak: rajzokat, litográfiákat, akvarelleket, sokszorosított térbeli tárgyakat, dokumentumfotókat – egyszerűen, egy sok-sok műfajból összegyúrt komplex műalkotást. Mindezt a saját autóján szállította Łódzba, és ő rendezte meg a tárlatot, még címet is adva neki: Polentransport 1981. A művésznek az volt a kívánsága, hogy ez az anyag járja be (és lehetőleg termékenyítse meg) egész Kelet-Európát, méghozzá elsőnek épp Magyarországot. Jól bevált kelet-európai szokás szerint azonban öt hosszú évet kellett várni arra, hogy Beuys óhajának híre egyáltalán eljusson a címzetthez, újabb három év alatt pedig – amennyi errefelé egy ilyen horderejű dolog „normális” átfutási ideje – a megtermékenyítéshez nélkülözhetetlen hímek, vagyis a művek is megérkeztek. Női részről időközben természetesen egyéb intézkedések is történtek az aktus elodázására: nemrégiben olvashattuk Pernecky Géza egyébként korrekt és